

LUNDS UNIVERSITET

INSTITUTIONEN FÖR PSYKOLOGI

En jämförelse mellan två nutida modeller avseende prediktion av politiska preferenser utifrån personlighetsdrag och ideologiska attityder

Mats Flodin
Kandidatuppsats VT2014

Handledare: Artur Nilsson
Fil.dr, Institutionen för Psykologi
Lunds Universitet

Mentor: Anna Jansson
Institutionen för Psykologi
Lunds Universitet

Abstract

In the science of psychology, the interest in the connection between personality and political and ideological worldview was born in the light of the second world war. A scientific approach of political psychology took shape, in which personality was seen as the cause of ideological attitudes and political preferences. This study has two models of political psychology in present days as the point of departure. The models have been constructed by Jost, Federic and Napier, and respectively by Duckitt and Sibley. Both of these models are constructed as models of prediction. The model of Jost et al. (2009) describes ideology in terms of attitudes regarding change and equality, based on personal psychological motivation. The model of Duckitt and Sibley (2010) describes ideology in terms of authoritarianism and social dominance based on character of personality and personally based worldviews. The study is based on an empirical ground, where the two models were compared to test which of the models had the best prediction efficiency according political preferences, from the point of personality and ideological attitudes. The political preferences were defined along a dimension of left and right. In the study, only those parts of the models were used that were directly linked to the test. A survey based on a test group was used to get the data base underlying the comparison of the models efficiency, i.e. which of the model had the most capability to explain the variability of the test group along the left-right dimension. Two statistical methods were used to analyse the empirical data: multiple regressions and a hierarchical regression. The result pointed out that the two models had nearby the same efficiency of prediction of political preferences in the test group. Besides that both models had high efficiency. Thereby the study indicates that the prediction efficiency of the two models according prediction of political preferences along the left-right dimension, based on personality characteristics and ideological attitudes, were all in all nearby the same.

Keywords: political psychology, prediction, personality, worldview, ideological attitudes, political preferences

A great thanks to my Supervisor Ph.D Artur Nilsson, Institution of Psychology, Lund University, for all all the help given and good guidance.

A special thanks also to my Mentor Anna Jansson, Institution of Psychology, Lund University, for all support and all I have learned in statistics and using of the SPSS.

Abstrakt

Inom ämnet psykologi väcktes intresset för sambandet mellan personlighet och politisk-ideologisk åskådning under efterkrigstiden. En politisk psykologi tog form utifrån en ansats där personlighetsdrag betraktades som orsaker bakom ideologisk hemvist och politisk inriktning. Föreliggande studie hade två nutida modeller inom politisk psykologi som utgångspunkt, utformade som prediktionsmodeller. Modellerna har utarbetats av Jost, Federico och Napier respektive Duckitt och Sibley. Jost et al:s (2009) modell beskriver ideologi i termer av attityder till förändring och jämlikhet grundade på psykologisk karaktärsbaserad motivation. Duckitt & Sibleys (2010) modell beskriver ideologi i termer av auktoritarianism samt social dominans grundade på personlighetstyper och världsbilder. Studien var empirisk och gjorde en jämförelse mellan dessa modeller i ett försök att utröna vilken som har störst prediktionsförmåga av politiska preferenser utefter en vänster-höger dimension utifrån personlighetsdrag och ideologiska attityder. I undersökningen användes endast delar av modellerna. Studiens underlag utgjordes av en enkätundersökning gjord på en försöksgrupp där modellerna jämfördes avseende hur mycket variabilitet de förklarar av vänster-höger preferenser. Två statistiska metoder användes för analys av empirin: multipla regressioner samt hierarkisk regression. Resultatet visade att modellerna hade ett i stort sett lika högt förklaringsvärde för prediktion av politiska preferenser hos försöksgruppen. Därtill var förklaringsvärdena höga. Studien indikerade därmed att modellernas prediktionsförmåga av politiska vänster-höger preferenser utifrån personlighetsdrag och ideologiska attityder var i stort sett lika stor.

Nyckelord: politisk psykologi, prediktion, personlighet, världsbild, ideologiska attityder, politiska preferenser

Ett stort tack till min handledare fil dr Artur Nilsson, Institution för Psykologi, Lunds Universitet, för all hjälp och den goda vägledningen.

Stort tack även till min mentor Anna Jansson, Institutionen för Psykologi, Lunds Universitet, för allt stöd och allt jag har lärt mig i statistik och om SPSS.

Innehållsförteckning

Introduktion	5
Syfte och problemformulering.....	6
Politisk psykologi: Aspekter av den vetenskapliga ansatsen.....	6
Personlighet och dess koppling till ideologi.....	6
'Top-down'-processer respektive 'Bottom-up'-processer.....	6
Vänster-höger dimensionens vara eller inte vara?.....	7
Vetenskapligt stöd för Jost et al:s samt Duckitt och Sibleys modeller.....	7
Modell 1. Motivated Social Cognition Model: Jost, Federico & Napier	9
Modell 2. Dual-Process Motivational Model: Duckitt & Sibley	12
Modellernas teoretiska uppbyggnad: Likheter mellan konstruktioner samt prediktorer?.....	15
Metod	17
Försöksdeltagare.....	17
Material.....	18
Procedur.....	21
Resultat	22
Diskussion	27
Resultat.....	27
Övrig diskussion.....	28
Försöksdeltagarantalet för lågt för att dra giltiga slutsatser?.....	28
Problem med självrapporteringsformulär som mått.....	29
Angående skalornas reliabilitet och relevans.....	30
Försöksgruppens homogenitet ett problem för undersökningens validitet?.....	30
Modellerna som 'paradigm' och behovet av en tolerant falsifieringsinriktning.....	31
Förslag till vidare forskning baserade på reflektioner i anslutning till studien.....	33
Referenser.....	35

Introduktion

Inom den vetenskap som benämns psykologi har intresset för ideologi och politik en förhållandevis kort historik. Psykologins intresse för ideologier väcktes framför allt genom Adorno och andra marxistiska och psykoanalytiska tänkare knutna till Frankfurterskolan under och efter andra världskriget. Det särpräglade med dessa forskares verk i ämnet var att uppmärksamheten riktades mot individens personlighetsdrag, där psykologiska behov och motiv betraktades som avgörande för politisk-ideologisk åskådning. Intresset riktades inte minst mot Adornos tanke om en auktoritär personlighetstyp, som tog till sig nazismen och dess politiska ideologi (Adorno, Frenkel-Brunswick, Levinson & Sanford, 1950).

Detta gav upphov till den moderna politiska psykologin, där den nya forskningsansatsen öppnade upp ett för psykologin nytt forskningsfält. Inom politisk psykologi har olika teorier och modeller utvecklats över tiden, som sökt klarlägga sambandet mellan personlighetsfaktorer och ideologisk hemvist samt politiska inriktning. Utifrån personlighetsdrag förutsägs ideologiska attityder och politiska preferenser, där sambanden är vetenskapligt mätbara. Detta är själva grunden för nutida politisk psykologi. Även om Adornos studier förlorat mycket av sin aktualitet, är hans forskningsansats därför levande; hans studier utgör en allmän bakgrundsteckning som senare forskare haft att förhålla sig till.

För mitt vidkommande är det nutida politisk psykologi, utifrån senaste forskning på området, som är av intresse. Uppmärksamheten riktas mot två olika förklaringsinriktade modeller som har hög aktualitet inom dagens forskning. Den ena modellen har utvecklats av Jost och kollegor (Jost, Glaser, Kruglanski & Sulloway, 2003; Jost, Federico & Napier, 2009) under 2000-talet och den andra modellen av Duckitt och kollegor (Duckitt, 2001; Duckitt & Sibley, 2010), likaså under 2000-talet; den senare modellen bygger dock delvis på teoretiska begrepp utvecklade av Altemeyer (1981) samt Pratto et al (1994).

Modellerna utgår från psykologiska behov och motivationsinriktningar som ger upphov till olika personlighetsdrag, där dessa personlighetsdrag fungerar som prediktorer för olika ideologiska attityder som i sin tur utgör prediktorer för olika politiska preferenser.

Mot denna bakgrund är det min avsikt att göra en empirisk studie som använder sig av dessa båda modeller för att inbördes jämföra deras prediktionsförmåga avseende politiska preferenser.

Syfte och problemformulering

Det övergripande syftet med föreliggande studie är att empiriskt undersöka vilken av Jost et al:s (2009) respektive Duckitt & Sibleys (2010) modell som är bäst på att predicera individers politiska preferenser utifrån personlighetsdrag och ideologiska attityder. Med personlighet avses i detta sammanhang psykologiska behov och motivationsinriktning, men i dess förlängning även personlighetsbaserad världsbild. Avsikten är att pröva dessa modellens prediktionsförmåga i förhållande till en vänster-högerdimension för att därigenom söka klargöra vilken av modellerna, som i min undersökning, får mest vetenskapligt stöd.

Politisk psykologi: Aspekter av den vetenskapliga ansatsen

Personlighet och dess koppling till ideologi. Inom den politiska psykologin är det bland annat begreppen personlighet och ideologi som står i centrum. Politisk psykologi bygger på antagandet att ideologier reflekterar individers och gruppers försök att förstå, tolka och organisera information om omvärlden, samtidigt som de reflekterar grundläggande psykologiska behovs- och motivationsstrukturer hos individer och grupper – delvis medvetna eller omedvetna (Se Jost et al., 2009; Duckitt & Sibley, 2010). En ideologi kanaliseras således psykologiska behov och motiv, som ligger till grund för individens ideologiska världsbild. I praktiken innebär detta att det finns ett kausalt samband mellan personlighet och ideologiska föreställningar samt politisk åskådning. Hur detta orsakssamband ser ut och hur det bäst låter sig formuleras och fastställas är en av den politiska psykologins vetenskapliga uppgifter.

I anslutning till detta kan det vara av värde att söka ringa in begreppen personlighet och ideologi. Personlighet är ett brett begrepp, som innefattar psykologiska behov, motiv samt världsbild, men även beteendemönster (Se Jost et al., 2009; Duckitt & Sibley, 2010; Nilsson, 2013). Ideologi är även det ett brett begrepp och har inom socialvetenskapen två olika perspektiv: en 'värdeneutral' och en 'kritisk' (Jost, Nosek & Gosling, 2008). Beroende på val av perspektiv får begreppet olika innebörd. En utgångspunkt kan vara att söka fånga in båda aspekter i samma ansats (Jfr Jost et al., 2009). Ideologi skulle då kunna betecknas som föreställningar om samhället och olika samhällsförhållanden samt hur dessa förhållanden bör vara utformade eller bör förändras.

'Top-down'-processer respektive 'Bottom-up'-processer. Politisk psykologi kan även ha en annan inriktning, som inom dagens forskning förefaller ha underordnad prioritet, men som handlar om att klargöra hur olika typer av politiska inriktningar, utformade av samhällets elit, grundläggs av olika ideologiska föreställningar, som sedermera förankras i individer med vissa personlighetsdrag. Individer och grupper absorberar således redan befintliga politisk-ideologiska synsätt.

Mot denna bakgrund skiljer man mellan två olika övergripande processer i samband med hur ideologiska attityder och politiska preferenser formas: 'Top-down'-processer respektive 'Bottom-up'-processer (Se Jost et al., 2009). Den första, som är den etablerade utgångspunkten inom samhällsvetenskap men inte lika använd inom politisk psykologi (Se Feldman, 1988), innebär att politiska preferenser förvärvas genom individens 'exponering' för olika ideologiska föreställningar (Se Feldman, 1988). I denna process ses ideologier som diskursiva och sociala konstruktioner, som formar politisk-ideologiska alternativ som olika personlighetstyper och grupper tar till sig (Se Jost et al., 2009). Med diskursiv och social konstruktion menas i detta sammanhang ett samhälles etablerade tanke- och idéstrukturer, som emanerar ur sociala levnadsbetingelser som sedermera artikuleras av samhällets elit. Den andra, 'Bottom-up'-processer, som är utgångspunkt för det mesta av nutida politisk psykologi, innebär att individens psykologiska behovs- och motivationsstrukturer utgör grunden för vilka ideologiska föreställningar och politisk inriktning dessa kommer att ge uttryck för. I denna typ av processer formas således politisk-ideologiska attityder och preferenser utifrån olika personlighetsdrag (Se Jost et al., 2009; Jost, 2009). För att söka fånga in dessa två processer i en och samma 'formel' har metaforen 'elective affinities' tagits i bruk (Se Jost, 2009). Metaforen ger uttryck för att personlighet och ideologi har en 'ömsesidig attraktionskraft', vilket skapar en kontaktyta mellan de båda som är den politiska psykologins brännpunkt.

Vänster-höger dimensionens vara eller inte vara? Den bipolära vänster-höger dimensionen utgör den klassiska utgångspunkten inom politisk psykologi, och utgjorde en naturlig utgångspunkt för Adorno och andra pionjärer. Vänster-höger dimensionen har fortsatt hög vetenskaplig relevans för politisk-ideologisk prediktion, vilket stöds av en rad olika forskare inom dagens politiska psykologi (Se Jost et al., 2009). Som vi skall se längre fram bygger Jost et al:s (2009) modell på att vänster-höger dimensionen är mest fruktbar för att fastställa adekvata prediktioner.

Men inom forskningsvärlden råder idag inte konsensus huruvida vänster-höger dimensionen är mest adekvat för den politiska psykologins syften. Dimensionen har ifrågasatts av Duckitt och Sibleys (2010), vars modell skall behandlas längre ned. Dessa forskare menar att två renodlade högerdimensioner har större relevans än vänster respektive höger för politisk-ideologiska prediktioner (Se Duckitt & Sibley, 2010).

Vetenskapligt stöd för Jost et al:s samt Duckitt och Sibleys modeller

För mitt vidkommande är det av intresse att söka belysa nutida forskning som utgår från Jost et al:s (2009) 'Motivated social cognition model' samt Duckitt och Sibleys (2010)

'Dual-process motivational model'. Jost et al:s respektive Duckitt & Sibleys modeller bygger i sig på mycket omfattande forskning, som ger vetenskapligt stöd för de båda modellerna och dess utformning (Se Jost et al., 2009; Duckitt & Sibley, 2010). Modellerna återges i deras helhet i Jost et al (2009) samt i Duckitt & Sibley (2010), men har prövats och utvecklats under en längre tidsperiod, såväl före som efter att dessa artiklar publicerades.

Det forskningsbaserade underlaget för modellerna är så omfattande att endast en selektiv artikelsökning varit möjlig att genomföra. Utifrån detta har min föresats varit att söka efter studier som behandlar Jost et al:s (2009) samt Duckitt & Sibleys (2010) modeller i dess helhet; detta för att söka få en bild av forskningsstödet för de båda modellerna i samtliga dess led i en och samma studie. Vidare har det varit av mycket stort intresse huruvida det finns studier gjorda där Jost et al:s (2009) respektive Duckitt och Sibleys (2010) modeller testats utifrån ett och samma empiriska underlag.

Angående den forskning som utgått från Jost et al:s (2009) modell måste först den studie framhållas som modellen ursprungligen baserades på (Jost, Glaser, Kruglanski & Sulloway, 2003a); den var i form av en meta-analys av föregående forskning utifrån ett övergripande perspektiv baserat på ett mycket omfattande empiriskt underlag. Vidare finns det omfattande forskning som baserats på Jost et al:s (2009) modell, som i huvudsak varit inriktad mot att söka bekräfta modellen eller delar av denna, för att söka utvidga dess användningsområde (Se t ex Hennes, Nam, Stern & Jost, 2012; Jost, 2009; Jost & Amodio, 2012; Jost, Glaser, Kruglanski & Sulloway, 2003b; Jost, Napier, Thorisdottir, Gosling, Palfai & Ostafin, 2007; Jost, Nosek & Gosling, 2008; Stern, West, Jost & Rule, 2014). Däremot förefaller det inte finnas mycket forskning där Jost et al:s modell testats i dess helhet (Se dock Jost et al., 2009, för hur modellen empiriskt underbyggs). Studiernas omfattning, utformning och ambitionsnivå rörande prövning av modellen varierar, där de flesta undersökningar som genomförts förefaller ha gjorts för att utvidga dess relevansområde.

Även vad gäller Duckitt & Sibleys (2010) modell finns en mycket omfattande forskning som testat modellen utifrån olika aspekter och sökt bekräfta och utvidga dess verkningsradie (Se t ex Duckitt, 2001; Duckitt, 2006; Duckitt & Sibley, 2007; Duckitt & Sibley, 2009a; Duckitt & Sibley, 2009b; Duckitt & Sibley, 2010b; Perry & Sibley, 2013).

I Duckitt & Sibleys fall förefaller det finnas mer forskning inriktad mot att testa den kausala prediktionsmodellen (i stort sett) i dess helhet (Se Duckitt, 2001; Duckitt & Sibley, 2008; Duckitt & Sibley, 2009a; Duckitt & Sibley, 2009b; Duckitt, Wagner, du Plessis & Birum, 2002). Därtill finns longitudinella studier där modellen eller delar av denna testats i syfte att pröva hållbarheten i dess prediktionsantaganden över tiden (Asbrock, Sibley & Duckitt, 2010;

Matthews, Levin & Sidanius, 2009; Sibley & Duckitt, 2010; Sibley, Wilson & Duckitt, 2007). Även i Duckitt & Sibleys fall finns det studier av olika omfång och omfattning. Vid mina efterforskningar har jag hittat en övergripande och mycket omfattande meta-analys (Sibley & Duckitt, 2008), samt studier som, i jämförelse med denna, är baserade på mindre empiriskt underlag där man försökt utvidga modellens användningsområde.

Sammantaget förstärks vår bild av att tidigare forskning ger ett mycket omfattande stöd för Jost et al:s (2009) respektive Duckitt & Sibleys (2010) modeller. Av intresse är dock att det inte förefaller finnas tidigare forskning som inriktats på att direkt ställa modellerna i deras helhet mot varandra för att jämföra deras prediktionsförmåga utifrån en och samma undersökta population.

Mitt bidrag till forskningen är att jag i en och samma studie ställer Jost et al:s (2009) och Duckitt & Sibleys (2010) modeller mot varandra och jämför deras prediktionsförmåga på en samma försöksdeltagargrupp. Studien baseras inte fullt ut på modellerna i deras helhet, men använder deras 'grundstomme' vad gäller de prediktionsantaganden som görs utifrån personlighetsdrag samt ideologiska attityder som prediktorer för politiska preferenser. I studien utgör 'Left-Right' utfallsvariabel, då det är utefter en vänster-höger dimension som modellernas prediktionseffektivitet skall utvärderas. Inom respektive modell har sex variabler använts, som utifrån modellernas olika utformning är relaterade till personlighetsdrag samt ideologiska attityder. Av dessa variabler är tre i respektive modell kopplade till personlighetsdrag och tre till ideologiska attityder. Utifrån detta kan studien ge ett bidrag till komparativ bedömning av modellernas prediktionsförmåga, även om inte alla prediktionsantaganden i modellerna prövas.

Modell 1. Motivated Social Cognition Model: Jost, Federico & Napier

Jost et al:s (2009) modell, 'Motivated Social Cognition Model', har den politiska vänster-höger dimensionen som utgångspunkt, som man anser mest relevant för prediktion av en individs ideologiska och politiska hemvist. En föreställning hos Jost et al är 'Elective affinities', som speglar en 'ömsesidig attraktionskraft' mellan personlighet och ideolog i en process i dubbelverkande riktning (Se Jost, 2009). Men denna föreställning obeaktad, är modellens utgångspunkt personlighetsfaktorer, och hur dessa är kausalt länkade till ideologiska attityder och politiska preferenser.

Jost et al:s modell (2009) är därmed inriktad på 'Bottom-up'-processer, där prediktionsförhållandena har en riktning som går 'nerifrån' och 'uppåt'. I modellen innefattas personlighetsfaktorer i 'Motivational substructure' medan 'Discursive superstructure' innefattar ideologiska attityder samt politiska preferenser (Jost et al., 2009; Jost, 2009).

Modellen är därmed inriktad på att faktorer i 'substructure' utgör prediktorer för faktorer i 'superstructure'. I beskrivningen av modellen kommer jag endast att ta med de delar som är relevanta för min undersökning, varför vi får en förenklad variant av modellen.

Modellen lyfter inledningsvis fram tre olika typer av personlighetsgrundande psykologiska motivationsinriktningar ('Motives') som är sammankopplade med specifika personlighetsdrag. De tre motiven benämns 'Epistemic', 'Existential' och 'Relational', och utgör kärnan i modellen vad gäller prediktion av attityder och preferenser (Jost et al., 2009).

Den första motivationsinriktningen, 'Epistemic motive', är kopplad till personlighetsfaktorn 'Need for cognitive closure' (Jost et al., 2009). Med epistemisk motivation avses individers psykologiska behov av att känna att man har kunskap om världen, som kan skapa stabilitet, ordning och förutsägbarhet i en i sig föränderlig värld. Man måste känna att man kognitivt kan 'förstå' världen. Ideologier ger i detta sammanhang en 'ram' för kunskap om världen och bidrar framför allt till att 'avgränsa' och 'förenkla' omvärldsupplevelsen (Se Roets & Van Hiel, 2011). Ramen fungerar därför som ett kognitivt 'schema' som möjliggör tolkning av förändringar i omvärlden. Individer har olika hög epistemisk motivation, vilket leder till olika behov rörande 'avgränsad' omvärldsuppfattning. De med hög epistemisk motivation är mer benägna att ha högerinriktade attityder medan de med lägre motivation oftare har vänsterattityder.

Den andra motivationsinriktningen, 'Existential motive', är kopplad till personlighetsfaktorn 'Denial of death anxiety' (Jost et al., 2009). Existentiell motivationsinriktning innebär att individer har ett psykologiskt behov av säkerhet och trygghet i en osäker omvärld, och därför söker minimera upplevelsen av yttre eller inre hot eller fara. Individer och olika grupper kan uppleva helt olika företeelser som hot eller fara, liksom de kan reagera på hot eller fara på helt olika sätt; detta oavsett om hoten kommer 'utifrån', i form av upplevelsen av hot från andra etniska grupper, eller 'inifrån', i form av hotfulla existentiella upplevelser, som ångest och rädsla för döden (Se Tomas-Sabado & Gomez-Benito, 2005; Wong, Reker & Gesser, 1994). Existentiell motivation skiljer sig därför åt mellan olika individer beroende på upplevelsen av sin egen existens i tillvaron. Individer med starka existentiella motiv har oftare högerinriktade attityder medan de med svagare motiv ofta har vänsterattityder. De med högerattityder har därtill större benägenhet att hysa rädsla för döden.

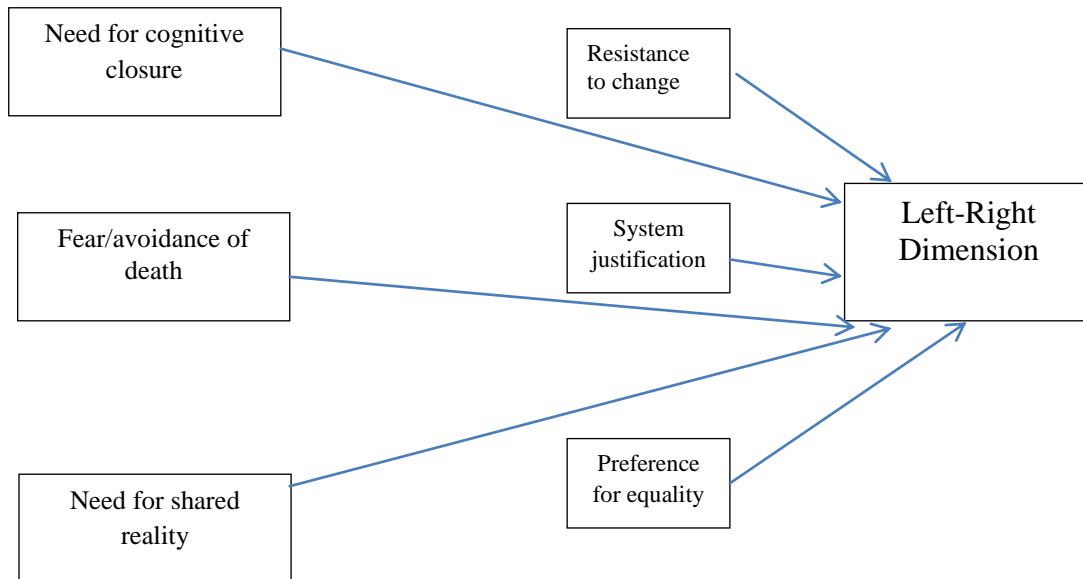
Den tredje motivationsinriktningen, 'Relational motive', är kopplad till personlighetsfaktorn 'Need for shared reality' (Jost et al., 2009). Relationell motivationsinriktning är knuten till att ideologiska föreställningar ger en grund för individens

upplevelse av samhörighet med grupper av likasinnade på det kognitiva och emotionella planet. Individen har ett psykologiskt behov och motiv att uppleva en 'delad' verklighet med andra individer och grupper (Stern, West, Jost & Rule, 2014), där individens 'verklighet' är kongruent med gruppens. Känslan av lojalitet och frändskap, och upplevelsen av stöd från en psykosocial omgivning har stort inflytande på individens föreställningsvärld och är centrala upphovskällor till ideologiska attityder (Jost et al., 2009). Referensgrupper och gruppintressen är därför av stor betydelse som upphov till ideologiska attityder. Även relationell motivation är olika mellan individer, beroende på hur starkt motivet för samhörighetskänsla och delad verklighet är. Socialisation, social identifikation och grupptänkande, leder därför till olika typer av ideologiska attityder. Generellt är individer med starka relationella motiv mer benägna att uttrycka konservativa attityder medan de med svagare motiv oftare uttrycker liberala.

Utifrån de tre personlighetsrelaterade motiven och underliggande personlighetsdrag predicerar modellen individers förhållningssätt till två olika ideologiska områden. Motiven sammantagna utgör därmed prediktorer för ideologiska attityder. Det första området gäller 'Openness vs. Resistance to change', och det andra 'Acceptance vs. Rejection of inequality' (Jost et al., 2009). Det handlar således om ideologisk inställning som rör öppenhet för eller motstånd till förändring i olika sociala eller samhällsrelaterade avseenden, samt acceptans eller avståndstagande från ojämlikhet i olika sociala och ekonomiska sammanhang. I modellen är 'Openness' samt 'Rejection of inequality' uttryck för vänsterattityder medan 'Resistance to change' och 'Acceptance of inequality' uttrycker högerattityder.

Den sista delen av modellen handlar om politisk inriktning och orientering utefter en vänster-höger dimension. Utifrån ovanstående ideologiska attityder prediceras politiska preferenser med vänsterinriktning respektive högerinriktning (Se Jost et al., 2009). I detta sammanhang ställs även 'System justification vs. criticism' i fokus, som håller samman vänster-höger dimensionen, där stöd för samhällssystemet prediceras av 'höger' och kritik mot systemet av 'vänster'.

I undersökningen har jag sökt predicera politiska vänster-höger preferenser ('Left-Right') direkt utifrån de tre motivationsinriktningarna och deras personlighetsdrag. Jag har även försökt predicera politiska vänster-höger preferenser direkt utifrån ideologiska attityder. I Figur 1 nedan visas Jost et al:s (2009) modell i förenklad utformning och återges som den använts i undersökningen. Figuren visar kausala samband och prediktionsförhållanden.

Figur 1. Jost et al:s (2009) modell

Modell 2. Dual-Process Motivational Model: Duckitt & Sibley

Duckitt och Sibleys (2010) modell, 'Dual-Process Motivational Model', bygger i grunden på två oberoende högerideologiska dimensioner: 'Right-wing authoritarianism' (RWA) respektive 'Social dominance orientation' (SDO) (Duckitt & Sibley, 2010). Dessa oberoende, men besläktade, högerdimensioner, som utgör själva kärnan i modellen, används för att predicera politiska preferenser utifrån personlighetsdrag och ideologiska attityder. Duckitt och Sibley menar att dessa dimensioner ersätter en traditionell vänster-höger dimension. Dimensionerna har specifika politisk-ideologiska högerinriktningar som kommer att behandlas mer ingående senare. ('RWA' utformades ursprungligen av Altemeyer (1981) och 'SDO' av Pratto, Sidanus, Stallworth & Malle (1994)).

Modellen är, i likhet med Jost et al:s (2009) modell, inriktad på 'Bottom-up'-processer, där personlighetsdrag grundade på psykologiska behov och motivationsinriktning är avgörande för vilka politisk-ideologiska attityder och preferenser individen kommer att ge uttryck för. Modellen söker utifrån personlighetstyper i en kausal kedja predicera världsbild, ideologiska attityder fram till politisk åskådning. I beskrivningen av modellen kommer jag endast att ta med de delar som är relevanta för min undersökning, varför vi får en förenklad variant av modellen.

Modellen utgår från två olika personlighetstyper: 'Social conformity' respektive 'Toughmindedness' (Duckitt & Sibley, 2010). Den första, 'Social Conformity' är benämning

för en personlighet med låg grad av öppenhet och hög samvetsgrannhet vilket leder till social konformism. Den andra, 'Toughmindedness', betecknar en personlighet med svårighet att underordna sig andra och med en utpräglat tuff mentalitet gentemot andra och omgivningen.

I modellen utgör dessa personlighetstyper prediktorer för uppkomsten av endera av två olika 'världsbilder'. Individen utformar på grundval av personlighetstyp en världsbild, som är en psykologiskt betingad social konstruktion som återger en föreställning av omvärlden (Duckitt & Sibley, 2010). Världsbilden kan ses som en utlöpare från personligheten, men även som en del av själva personligheten (Nilsson, 2013).

Den första världsbilden i modellen ges benämningen 'Dangerous-world belief', och uttrycker en syn på världen som farlig, hotfull och oförutsägbar; detta i motsats till en syn på världen som säker, trygg och präglad av stabilitet. Den andra världsbilden benämns 'Competitive jungle', och uttrycker en syn på världen där makt ses som rätt och de starka har legitim rätt att överordna sig de svaga; detta i motsats till en syn på världen som human och rättfärdig och färgad av medkänsla för svaga och utsatta (Duckitt & Sibley, 2010).

Med utgångspunkt från dessa båda världsbilder predicerar modellen sedermera ideologisk inriktning mot RWA ('Right-wing authoritarianism') respektive SDO ('Social dominance orientation'). Världsbilden 'Dangerous-world belief' är prediktor för RWA och 'Competitive jungle' predicerar SDO (Duckitt & Sibley, 2010).

I modellen är RWA uttryck för ideologiska attityder som är inriktade mot värden som kollektiv och social säkerhet, stabilitet, ordning i tillvaron, tradition och känsla av socialt sammanhang; detta i motsats till värden som personlig frihet, autonomi, tolerans, frihet från fördomar och rätt att uttrycka sin personlighet (Duckitt & Sibley, 2010). RWA kan även fungera som kognitivt och affektivt schema/raster, som bidrar till att individer och grupper kan hantera omställningar i tillvaron.

Även SDO är uttryck för ideologiska attityder, som är inriktade på värden som individens eller gruppens självhävdelse i en konkurrensinriktad värld, individens eller gruppens styrka rörande dominans och överlägsenhet i relation till andra individer/grupper; detta i motsats till värden som individers och grupper jämlighet, likvärdiga livschanser samt gemenskap och solidaritet (Duckitt & Sibley, 2010). Även SDO kan fungera som kognitivt och affektivt schema/raster för individer och grupper att hantera förändringar i tillvaron.

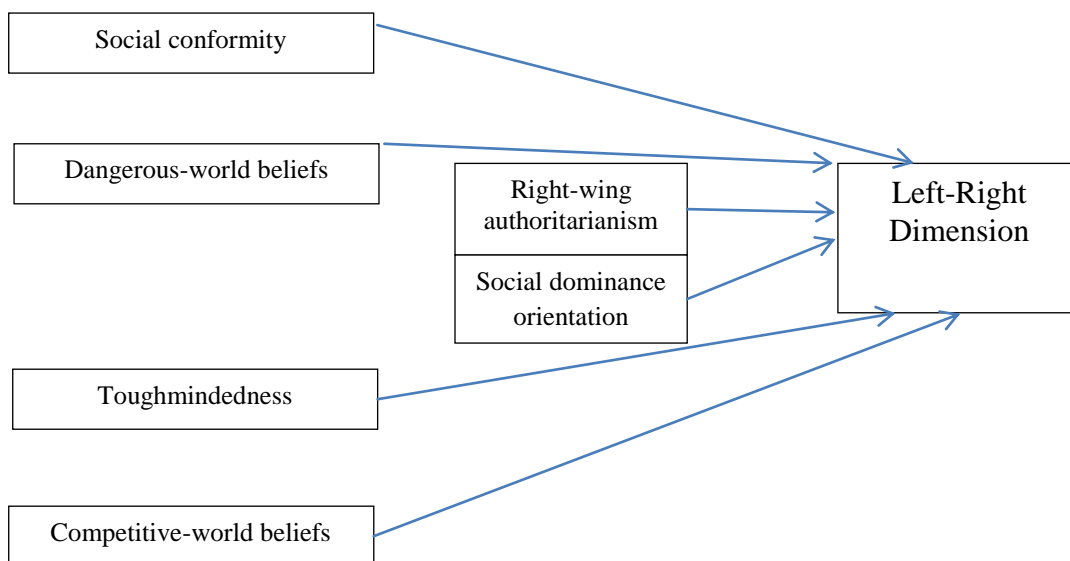
I modellen löper prediktionskedjan (från RWA respektive SDO) vidare till olika högerinriktade politiska åskådningar, som har olika inriktning beroende på om de prediceras utifrån RWA eller SDO. Åskådningen framhävs i olika styrkegrad utifrån upplevelsen av hot

utifrån omvärlden; hos RWA-grupper av ett upplevt hot mot den kollektiva säkerheten, hos SDO-grupper av en upplevd konkurrens om gruppdominansen (Duckitt & Sibley, 2010).

I modellen är den politiska åskådningen och de politiska preferenserna uttryckta i form av stödet för 'Right-wing politics', 'Nationalism', 'Ethnocentrism' och 'Prejudice' (Duckitt & Sibley, 2010.) Områdena är således, i tur och ordning, anammandet av en tydligt högerinriktad politik, stöd för en uttalad nationalism, upprätthållande av etnocentriska föreställningar samt fördomsfullhet gentemot t ex etniska och/eller religiösa grupper eller 'out-groups'. Vi får emellertid en olikartad politisk och ideologisk inriktning av, och uttryck för, 'Right-wing politics', 'Nationalism', 'Ethnocentrism' och 'Prejudice', beroende på om inriktningen och preferenserna emanerar ur RWA eller SDO. I detta sammanhang förefaller de värden som RWA respektive SDO ger uttryck för, bestämma politisk inriktning och utformning rörande dessa områden inom respektive högerpolitisk åskådning (Se Duckitt & Sibley, 2010).

I min undersökning frångår jag Duckitt & Sibleys (2010) modell i det avseendet att jag som framgått använt mig av en traditionell vänster-höger dimension som prediktionstavla. I undersökningen prediceras politiska preferenser direkt från personlighetstyp samt direkt från världsbild, sett som en förlängning av personligheten. Därtill används RWA respektive SDO för att direkt predicera politiska preferenser utefter vänster-höger dimensionen.

I Figur 2 nedan visas Duckitt och Sibleys (2010) modell i förenklad utformning som den använts i undersökningen. Figuren visar kausala samband och prediktioner.

Figur 2. Duckitt och Sibleys (2010) modell

Modellernas teoretiska uppbyggnad: Likheter mellan konstruktioner samt prediktorer?

Den vetenskapliga ansats som modellerna är uppbyggda kring följer det mönster som nutida politisk psykologi ärvt av ämnesrådets pionjärer; en kausal prediktionskedja som löper från: personlighet → ideologiska attityder → politiska preferenser. Den teoretiska uppbyggnaden av modellerna är i detta avseende likartad. Modellerna kan, sett ur mitt perspektiv, metaforiskt liknas vid två olika prisma, där ljuset som träffar dem ger upphov till ett likartat färgspektrum. Modellerna förmår, var för sig, därmed att ringa in relevanta aspekter av personlighet och ideologiska attityder, som predicerar politiska preferenser.

Det intressanta i sammanhanget är att uppmärksamma att modellerna även har en teoretiskt likartad 'form' avseende modellrelaterade 'förklaringsfaktorer', även om det 'innehåll' som grundar prediktionerna ringas in utifrån olika infallsvinklar. En gemensam nämnare hos modellerna, som rör 'personlighet', är deras utgångspunkt i psykologiska motivationsstrukturer. Man tar avstamp ifrån personlighetsbaserade motivationsmönster, som (omedvetet och/eller medvetet?) 'driver' individen i riktning mot ett visst politiskt-ideologiskt åskådningssätt, även om motiven ges olika begreppsligt innehåll. Denna gemensamma nämnare tror jag är en viktig förklaring till att modellerna ter sig så likvärdigt funktionella och effektiva. Utgår vi från denna gemensamma teoretiska plattform finns det även ett antal beröringspunkter mellan modellernas bestämningar av ideologiska attityder, som predicerar politisk preferens utifrån personlighet.

Om vi stannar kvar vid utgångspunkten 'personlighet' hos respektive modell, framträder vissa gemensamma drag. I Jost et al:s (2009) fall är personlighetsmotiven knutna till behov av en 'rigid kognitiv ram för omvärldsförståelse', 'rädsla och förnekande av döden' samt behov av 'samhörighet och delad verklighet'. Jämför vi detta med Duckitt och Sibleys (2010) personlighetsbestämningar, framförallt 'social konformism' men endast möjligen även 'tuff mentalitet', är avståndet mellan de båda infallsvinklarna teoretiskt inte nödvändigtvis så långt. Ser vi till en personlighet med starkt behov av en rigid ram för omvärldsförståelse, går det att göra en viss koppling till en socialkonformistisk personlighet, i det avseende att båda faller tillbaka på starkt behov av trygg förankring i tillvaron. Därtill går det att koppla samman ett starkt samhörighetsbehov med en (väl märkt) en 'inomgruppslig' socialkonformism, oberoende av gruppens omfång. Även 'rädsla för döden' går att koppla till 'socialkonformism', i det avseende att båda uttrycker behov av trygg förankring i tillvaron och rädsla för det 'okända'. Svårare ter det sig då att göra någon naturlig koppling mellan Jost et al:s personlighetsmotiv och Duckitt och Sibleys personlighetsbegrepp 'tuff mentalitet'. Det förefaller här finnas en dimension av personlighet som klart fångas upp hos de senare men

inte på samma sätt hos de förra; om ens alls? Men ett sätt – utanför modellernas teoretiska ramar – att göra en koppling vore att se till djup-psykologiska behov och motiv, som kan grunda karaktären 'tuff mentalitet'. Denna mentalitet kan, i teorin, utgöra en form av reaktionsbildning (se Freud. A, 1994), baserad på stark inre rädsla, och därigenom indirekt, men även direkt – och på olika sätt – gå att koppla samman med personlighetssmotiven.

Det skulle även gå att koppla samman Duckitt och Sibleys (2010) två 'världsbilder' med Jost et al:s (2009) personlighetsmotiv. Personligheten med en inre bild av världen som farlig ('Dangerous'), går att koppla till ett behov av en 'rigid' ram för omvärldsförståelse; detta liksom den går att koppla till en stark rädsla för döden, som uttryck för en okänd 'fara', samt indirekt även till ett starkt behov av samhörighetskänsla och delad 'verklighet'. Den inre världsbild ('Competitive jungle') som emanerar ur personligheten 'tuff mentalitet', har till synes ingen naturlig koppling med de personlighetsbaserade motiven. Även här förefaller det, som en naturlig följd, som att världsbilden representerar en dimension av personligheten, som endast fångas upp (åtminstone på ett klagörande sätt) av modellen den formuleras inom. Men även här vore det tänkbart att vidare försöka 'fånga' in dimensionen med hjälp av ett psyko-dynamiskt teoretiskt perspektiv (se Freud. A, 1994).

Går vi vidare till modellernas uppställda 'ideologiska attityder', går det även här att spåra vissa likheter och vissa möjliga sammankopplingar. Jost et al (2009) utgår från två ideologiska nyckelområden: 'motstånd eller acceptans av förändring' samt 'bejakande eller avståndstagande från jämlikhet'. I Duckitt och Sibleys (2010) fall utgörs 'ideologiska attityder' av 'RWA' samt 'SDO'. Men för att försöka göra kopplingar avseende 'ideologiska attityder' måste vi beakta att 'RWA' och 'SDO', som teoretiska begrepp, är långt mer övergripande och innehållsmässigt omfattande än vad som avses i de båda nyckelområdena: inställning till 'förändring' och 'jämlikhet'. RWA inkluderar bland mycket annat t ex patriotism och traditionell religiositet, medan SDO bland annat inkluderar gruppbaserad dominans och social supremati. Men givet detta, går det att göra en viss koppling mellan 'motstånd till förändring' och traditionalistiska RWA-attityder, liksom det går att göra en viss koppling mellan 'avståndstagande från jämlikhet' och dominansinriktade SDO-attityder.

Utifrån samma förutsättningar, i beaktande av RWA:s och SDO:s begreppsliga bredd, skulle det även gå att göra en viss koppling mellan Jost et al:s (2009) 'stöd för eller kritik mot rådande samhällssystem' och RWA samt SDO (Duckitt & Sibley, 2010). I nutida samhällen med demokrati – men helt klart inte i alla – och inom vissa politiska områden, skulle ett 'stöd för samhällssystemet' kunna komma att uttryckas i form av RWA-attityder: 'status quo'-inställning, traditionalistiskt värn om ett normsystem. Men förhållandet gäller således endast

villkorligt och med förbehåll. Med samma förbehåll, skulle en 'kritik av systemet', i ett demokratiskt välfärdssamhälle, kunna komma att uttryckas i form av SDO-attityder: en negativ inställning till demokratin som sådan liksom till välfärdsbygget och dess syften.

Vid en belysning av modellernas struktur och uppbyggnad, avseende deras teoretiska begrepp och dessas innehållsmässiga betydelser, går det således att i olika avseenden se en viss form av 'karaktärslikhet' beträffande prediktorernas teoretiska utformning. Ett 'mönster' framträder, som visar på att det – modellernas olikheter till trots – finns ett antal gemensamma teoretiska nämnare och därur emanerade överlappningar avseende prediktorer.

Sett i ljuset av detta förhållande kan man på goda grunder även sluta sig till att de skalor och dess item som använts för att mäta modellernas prediktionsförmåga, sannolikt varit lika tillämpliga på båda modellerna; detta oavsett att de ursprungligen utformats för att endast mäta endera av de båda modellerna.

Metod

Försöksdeltagare

Studien baseras på en enkätundersökning där totalt 61 deltog, varav 28 kvinnor och 33 män. Åldern på deltagarna var mellan 19 och 51 år ($M=27.2$; $SD=7.5$). De flesta av deltagarna var universitets- och högskolestuderande på Lunds Universitet eller Halmstad Högskola, även om vissa deltagare kom från andra miljöer, exempelvis en ideell förening. Deltagarna hade en genomsnittlig utbildningslängd på 15.5 år ($M=15.5$; $SD=2.4$) inklusive grundskola, vilket också indikerar att de flesta kom från universitet/högskola eller har motsvarande utbildning sedan tidigare.

Vidare hade deltagarna en månadsinkomst som allmänt låg under medelinkomsten i Sverige (den genomsnittliga månadsinkomsten är ca 29 800). Av deltagarna var det, med lägst inkomst först och därefter stigande inkomst, 61% som angav att de låg 'långt under' medelinkomsten, 19% som angav att de låg 'under' medelinkomsten samt ca 13% som angav 'något under' medelinkomsten. Sammanlagt ca 93% av deltagarna i studien låg därmed under den svenska medelinkomsten. Även detta är en indikation på att de flesta var studenter.

Vidare var det 51 av deltagarna som uppgav att de röstat i senaste nationella valet 2010. Vad gäller partirösterna fördelades de enligt följande: Socialdemokraterna 11 (21.6 %), Vänsterpartiet 3 (5.9 %), Miljöpartiet 13 (25.5 %), Moderaterna 7 (13.7 %), Folkpartiet 3 (5.9 %), Kristdemokraterna 7 (13.8 %), Sverigedemokraterna 1 (1.9 %), Annat parti 6 (11.8 %). 4 deltagare utnyttjade inte sin rösträtt och 7 var inte behöriga att rösta. Endast 3 deltagare uppgav att de var medlem i ett politiskt parti.

Vidare genomförde deltagarna en självskattning huruvida de står till vänster eller höger i politiken. Utefter en vänster-höger skala var det 43 deltagare (ca 70%) som uppgav att de stod till vänster och 18 (ca 30%) att de stod till höger. Medelvärde var $M=4.3$ och $SD=1.9$.

Material

En enkät användes i studien som underlag för att använda de ingående begreppen i Jost et al:s (2009) respektive Duckitt & Sibleys (2010) modell. För att mäta värdet på utfallsvariabeln 'Left-Right', som ju är vad mätningen av modellernas prediktionsförmåga syftar till, användes försöksdeltagarnas självskattning av sin politiska position utefter en vänster-högerskala. En skala från 1-10 användes, där låga värden innebar vänster och höga värden höger. Således var 1 på skalan längst ut till vänster, 5.5 på skalan i mitten, och 10 längst ut till höger. Denna självskattning var placerad sist i enkäten, i syfte att låta deltagarna avsluta självskattningarna med just denna utfallsvariabel. Samtliga av de skalor som i övrigt användes för att pröva modellerna är utarbetade som en svensk version eller översättning av de ursprungliga skalorna på engelska. Skalorna är utformade enligt en femgradig Likert-skala. I stort samtliga av skalorna i Jost et al:s fall (undantaget anges nedan) och samtliga skalor i Duckitt och Sibleys fall är utformade så, att låga värden på skalans itmen predicerar vänsterinriktning och höga värden högerinriktning; det omvända i fallet med reverserade item.

Skalornas reliabilitet kontrollerades utifrån Cronbach's alpha (α) som enligt Aron et al (2013) bör ha värden på minst .60 men helst nära .90, medan Pallant (2013) anser värden över .70 acceptabla men över .80 eftersträvansvärt. Samtliga skalor var fullt reliabla utifrån Aron et al (2013), medan tre skalor ej var acceptabelt reliabla utifrån Pallant (2013).

För att mäta Jost et al:s (2009) modell användes följande sex skalor: 'Need for cognitive closure' (Epistemic motivation) (Roets & Van Hiel, 2011); 'Fear/avoidance of death' (Existential motivation) (Tomas-Sabado & Gomez-Benito, 2005); 'Need for shared reality' (Relational motivation) (Stern, West, Jost & Rule, 2014); 'Resistance to change' (Nilsson & Jost, 2012); 'Preference for equality' (Nilsson & Jost, 2012); 'System justification' (Kay & Jost, 2003). Av dessa skalor är alla utom en utformade enligt ovan angiven prediktionsriktning. I skalan 'Preference for equality', predicerar tvärtom höga värden vänsterinriktning och låga värden högerinriktning.

Den första skalan, 'Need for cognitive closure', mäter epistemisk motivation och bestod av 15 item där höga värden på skalan innebär hög epistemisk motivation och därmed stort behov av en kognitiv slutenhet. Exempel på item är: 'Jag ogillar oförutsägbara situationer' ($\alpha = .83$).

Den andra skalan, 'Fear/avoidance of death', bestod av 8 item och mäter existentiell motivation där höga värden på skalan innebär hög existentiell motivation och därmed stor rädsla för, och undvikande av, döden. Exempel på item är: 'Jag undviker att tänka på döden till varje pris' ($\alpha = .89$).

Den tredje skalan, 'Need for shared reality', mäter relationell motivation och bestod av 4 item där låga värden på skalan innebär hög relationell motivation och därmed stort behov av delad verklighet. Alla item var reversade. Exempel på item är: 'Det är inte viktigt för mig att känna att andra delar min världsbild' ($\alpha = .67$). Reliabiliteten ej acceptabel utifrån Pallant (2013).

Den fjärde skalan, 'Resistance to change', innefattade 10 item och mäter graden av motstånd mot förändringar där höga värden på skalan motsvarar ett starkt motstånd mot förändringar. Exempel på item är: 'Att ändra på saker i samhället (t ex stat, religion, företag) är riskabelt så det är bättre att förändra dem långsamt än snabbt' samt 'Om man förändrar saker väldigt mycket slutar det ofta med att det blir till det sämre' ($\alpha = .79$).

Den femte skalan, 'Preference for equality', innefattade 12 item där höga värden på skalan motsvarar starka preferenser för jämlikhet. Detta innebär att höga värden indikerar vänsterinriktning. Exempel på item är: 'Rika länder har en moralisk plikt att dela med sig av sitt välstånd till fattigare länder' samt 'Vi måste ta hand om de fattiga och svaga innan vi hjälper resten av landet' ($\alpha = .82$).

Den sjätte skalan, 'System justification', bestod av 8 item där höga värden på skalan innebär ett starkt stöd för det befintliga samhällssystemet och låga värden en kritik av detsamma. Exempel på item är: 'Generellt uppfattar jag samhället som rättvist' samt 'Samhället är uppbyggt så att människor vanligtvis får vad de förtjänar'. ($\alpha = .70$). Reliabiliteten ej fullt acceptabel utifrån Pallant (2013).

För att mäta Duckitt och Sibleys (2010) modell användes följande sex skalor: 'Social conformity' (Duckitt, 2001); 'Toughmindedness' (Duckitt, 2001); 'Dangerous-world beliefs' (Duckitt, 2001); 'Competitive-world beliefs' (Duckitt, 2001); 'RWA' (Zakrisson, 2005); 'SDO' (Pratto, Sidanius, Stallworth & Malle, 1994). Samtliga skalor är utformade enligt ovan angiven prediktionsriktning, där låga värden predicerar 'vänster' och höga värden 'höger' (och i motsatt riktning för reversade item).

Den första skalan, 'Social conformity', innefattade 14 item och mäter i vilken utsträckning individen är konformistisk eller ej, där höga värden innebär en hög grad av social konformism. Exempel på item är: 'Anpassningsbar', 'Konventionell', 'Förutsägbar' ($\alpha = .63$). Reliabiliteten ej acceptabel utifrån Pallant (2013).

Den andra skalan, 'Toughmindedness', bestod av 14 item och mäter i vilken grad individen har en tuff mentalitet eller ej, där höga värden medför tuffare mentalitet och låga en mer hänsynsfull. Exempel på item är: 'Hårdhärtad', 'Obarmhärtig', 'Hänsynslös' ($\alpha = .77$).

Den tredje skalan, 'Dangerous-world-beliefs', innefattade 10 item, där höga värden på skalan motsvarar starka föreställningar om att världen är farlig och oberäknelig. Exempel på item är: 'Min kunskap och erfarenhet säger mig att den sociala värld vi lever i är en i grunden farlig och oförutsägbart plats, där goda, hederliga och moraliska människors värderingar och sätt att leva hotas och störs av dåliga människor' ($\alpha = .78$).

Den fjärde skalan, 'Competitive-world beliefs', bestod av 10 item, där höga värden på skalan motsvarar starka föreställningar om världen som hårt konkurrensinriktad. Exempel på item är: 'Min kunskap och erfarenhet säger mig att den sociala värld vi lever i är en 'djungel' där man tävlar mot varandra, och den starkaste överlever och lyckas; makt, rikedom, och att vinna är allt' ($\alpha = .75$).

Den femte skalan, 'RWA', innefattade 15 item och mäter i vilken utsträckning individen ger uttryck för ideologiska attityder som är inriktade mot högerinriktad auktoritarianism. Höga värden på skalan innebär starka uttryck för RWA-attityder. Exempel på item är: 'För att stoppa de radikala och omoraliska strömningarna som råder i dagens samhälle behövs en kraftfull ledare' samt 'Fakta visar att vi måste slå ner hårdare på brottslighet och sexuell omoral för att upprätthålla lag och ordning' ($\alpha = .80$).

Den sjätte skalan, 'SDO', bestod av 8 item och mäter i vilken utsträckning som individen ger uttryck för ideologiska attityder inriktade mot social dominans. Höga värden på skalan innebär starka uttryck för SDO-attityder. Exempel på item är: 'Vissa grupper av människor är helt enkelt underlägsna andra' samt 'Underlägsna grupper skall hålla sig på sin plats' ($\alpha = .79$).

Själva enkäten var utformad så, att de tolv skalorna och frågorna var placerade i en bestämd ordning, där itemen följde löpande på varandra, (oftast) utan att försöksdeltagaren själv skulle märka att itemen ändrade karaktär. Skalornas ordningsföljd i enkäten var följande: 'System justification', 'Resistance to change', 'Preference for equality', 'SDO', 'RWA', 'Dangerous-world-beliefs', 'Competitive-world beliefs', 'Social conformity', 'Toughmindedness', 'Need for cognitive closure', 'Need for shared reality', 'Fear/avoidance of death'. I nästan samtliga fall var, som vi sett, skalorna och deras item utformade så att låga värden predicerade vänsterinriktning och höga värden högerinriktning.

Försöksdeltagarna gjorde, som framgått ovan, avslutningsvis en självskattning av sin egen politiska position utefter en vänster-högerskala (Left-Right'), som var undersökningens utfallsvariabel och 'prediktionstavla'.

Procedur

För att få tag i individer som var villiga att ställa upp som försöksdeltagare i enkätundersökningen uppsökte jag studenter vid Halmstad Högskola samt Malmö Högskola. I det första fallet fick jag ett ganska stort antal deltagare men i det senare fallet inga alls. Vidare har jag vänt mig till kurskamrater vid Psykologiska institutionen, Lunds Universitet, där ett fåtal valde att delta. Därtill har jag vänt mig till ett fåtal släktingar och vänner, som i de flesta fall ställt upp. Vidare har ett antal individer deltagit som tillhör en ideell förening.

I samband med att enkäten delades ut informerades deltagarna om att medverkan var helt frivillig, att anonymitet garanterades samt att de hade möjlighet att avbryta sin medverkan när som helst under studiens gång. Deltagarna uppmanades att besvara enkäten enskilt, och vad anbelangar de enkäter jag lyckats samla in, är min bedömning att så också skett. Varje enskild deltagare fick svara på enkäten vid det tillfälle som passade denne bäst, d v s inga andra krav ställdes än att hålla sig inom en viss uppställd tidsram.

För att motivera individer att delta i studien var det tänkt att alla skulle erbjudas en skraplott som motprestation. Detta gick dock inte riktigt att administrera då jag var tvungen att ta hjälp av expeditionspersonal vid högskolorna för enkätinsamlandet. Men i den utsträckning det låtit sig göras har jag delat ut lotter som motprestation för deltagande.

Resultat

Inledningsvis kontrollerades empirisk data för de båda modellerna vad gäller linjäritet samt normalitet (Se Aron et al, 2013). I Jost et al:s (2009) fall var linjäriteten mycket god och värdena hade nästan en helt linjär fördelning. Normaliteten var god med endast några värden som avvek mindre från mönstret. I Duckitt och Sibleys (2010) fall var linjäriteten något skev men följde ändå ganska väl en linje och får därmed anses acceptabel. Normaliteten var god med endast några värden som avvek mindre från mönstret.

Vidare kontrollerades korrelationen (Se Aron et al, 2013) mellan utfallsvariabeln 'Left-Right' och samtliga prediktorvariabler i Jost et al:s (2009) respektive Duckitt & Sibleys (2010) modell samt korrelationerna mellan samtliga prediktorvariabler sinsemellan i respektive modell.

Resultatet för Jost et al:s (2009) modell vad gäller samtliga korrelationer mellan utfallsvariabeln och prediktorvariablerna samt inbördes variabelkorrelationer se Tabell 1.

Tabell 1

Pearson korrelationskoefficienter mellan utfallsvariabeln 'Left-Right' och samtliga prediktorvariabler samt prediktorvariablernas inbördes korrelationer: Jost et al.

Variabel	Left-Right	1	2	3	4	5	6
Left-Right	-	.124	-.140	.155	.556**	-.622**	.365**
1.Need for cognitive closure		-	.260*	.023	.360**	.005	.082
2.Fear/avoidance of death			-	-.194	.025	.145	.048
3.Need for shared reality				-	.008	-.129	.221
4.Resistance to change					-	-.642**	.232
5.Preference for equality						-	-.302*
6.System justification							-

** $p < .01$ (2-tailed) * $p < .05$

I modellen var den starkaste korrelationen mellan utfallsvariabeln 'Left-Right' och någon av prediktorvariablerna, 'Left-Right' och 'Preference för equality' ($r = -.622$, $p < .01$). Korrelationen är i linje med modellens antaganden. Den svagaste korrelationen var mellan 'Left-Right' och 'Need for cognitive closure' ($r = .124$, $p > .05$). Vad gäller korrelationer mellan prediktorvariablerna var den starkaste mellan 'Resistance to change' och 'Preference for equality' ($r = -.642$, $p < .01$) och den svagaste mellan 'Need for cognitive closure' och 'Preference for equality' ($r = .005$, $p > .05$). Den första korrelationen är i linje med modellens antaganden. För övriga värden se Tabell 1.

I Duckitt & Sibleys (2010) modell var resultatet av korrelationerna mellan utfallsvariabeln 'Left-Right' och respektive prediktorvariabel samt korrelationerna inbördes mellan samtliga prediktorvariabler såsom redovisas i Tabell 2 nedan.

Tabell 2

Pearson korrelationskoefficienter mellan utfallsvariabeln 'Left-Right' och samtliga prediktorvariabler samt prediktorvariablernas inbördes korrelationer: Duckitt & Sibley.

Variabel	Left-Right	1	2	3	4	5	6
Left-Right	-	.290*	.113	.231	.555**	.392**	.452**
1.Social conformity		-	-.032	.047	.010	.110	-.043
2.Dangerous-world beliefs			-	.194	.322*	.666**	.411**
3.Toughmindedness				-	.438**	.223	.382**
4.Competitive-world beliefs					-	.406**	.510**
5.RWA						-	.516**
6.SDO							-

** $p < .01$ (2-tailed) * $p < .05$

I modellen var den starkaste korrelationen mellan utfallsvariabeln 'Left-Right' och en av prediktorvariablerna, 'Left-Right' och 'Competitive-world beliefs' ($r=.555$, $p < .01$). Korrelationen är i linje med modellens antaganden. Den svagaste korrelationen var mellan 'Left-Right' och 'Dangerous-world beliefs' ($r=.113$, $p > .05$) Vad gäller korrelationer mellan prediktorvariablerna var den starkaste mellan 'Dangerous-world beliefs' och 'RWA' ($r=.666$, $p < .01$) och den svagaste mellan 'Social conformity' och 'Competitive-world beliefs' ($r=.010$, $p > .05$). De båda sista korrelationerna är i linje med modellens antaganden. För övriga värden se Tabell 2.

Vidare utformades standard multipla regressionsmodeller (Se Aron et al, 2013; Pallant, 2013) för att söka besvara frågan huruvida Jost et al:s (2009) eller Duckitt & Sibleys (2010) modell är bäst på att predicera politiska preferenser utefter vänster-höger dimensionen utifrån personlighetsdrag och ideologiska attityder.

För att undersöka prediktionsförmågan hos Jost et al:s (2009) modell (referens) gjordes en regressionsmodell med politiska vänster-högerpreferenser, 'Left-Right', som utfallsvariabel, och 'Need for cognitive closure', 'Fear/avoidance of death', 'Need for shared reality', 'Resistance to change', 'Preference for equality', 'System justification' som oberoende variabler.

Regressionsmodellen var signifikant, $F(6,53)= 7.90$, $p < .001$, med R^2 värde på .472 varav följer att 47.2% av variabiliteten i vänster-högerpreferenser utefter vänster-höger dimensionen kan förklaras av faktorerna i modellen. Adjusted R^2 värde var .412.

En variabel bidrog signifikant till regressionsmodellen, 'Preference for equality', som hade den högsta standardiserade regressionskoefficienten, $\beta = -.384$, $p = .010$. I detta fall gav höga värden på 'Preference for equality' lågt värde på utfallsvariabeln 'Left-Right', vilket betyder att det predicerat i vänsterriktning. För samtliga betavärden och signifikansvärden se Tabell 3.

Tabell 3

Multipel regressionsanalys: Jost et al:s modell (2009)

Variabel	β	P
Need for cognitive closure	.045	.699
Fear/avoidance of death	-.102	.344
Need for shared reality	.042	.690
Resistance to change	.252	.097
Preference for equality	-.384	.010*
System justification	.182	.097
R^2	.472	

* $p < .05$ (2-tailed)

För att undersöka Duckitt & Sibleys (2010) modell (referens) gjorde också en standard multipel regressionsmodell med politiska vänster-högerpreferenser, 'Left-Right', som utfallsvariabel och 'Social conformity', 'Dangerous-world beliefs', 'Toughmindedness', 'Competitive-world beliefs', 'RWA', 'SDO' som oberoende variabler.

Regressionsmodellen var signifikant, $F(6,51) = 8,07$, $p < .001$, med R^2 värde på .487 varav följer att 48.7 % av variabiliteten i vänster-höger preferenser utefter vänster-höger dimensionen kan förklaras av faktorerna i modellen. Adjusted R^2 värde var .427. Tre variabler bidrog signifikant till modellen. 'Competitive-world beliefs' hade den högsta standardiserade regressionskoefficienten, $\beta = .444$, $p < .001$, 'Social conformity', $\beta = .263$, $p = .014$, 'Dangerous-world beliefs', $\beta = -.281$, $p = .045$. Övriga betavärden och signifikansvärden se Tabell 4 nedan.

Tabell 4

Multipel regressionsanalys: Duckitt & Sibleys modell (2010)

Variabel	β	P
Social conformity	.263	.014*
Dangerous-world beliefs	-.281	.045*
Toughmindedness	-.073	.524
Competitive-world beliefs	.444	.001*
RWA	.258	.087
SDO	.248	.064
R^2	.487	

* $p < .05$ (2-tailed)

Av de multipla regressionsanalyserna framgår att Jost et al:s (2009) modell (referens) och Duckitt & Sibleys (2010) modell (referens) har ett i stort likvärdigt förklaringsvärde vad gäller variabiliteten av vänster-höger preferenser utefter vänster-höger dimensionen.

För att ytterligare testa modellernas prediktionsförmåga gjordes en hierarkisk regressionsmodell (Se Pallant, 2013), där samtliga variabler i Jost et al:s (2009) samt Duckitt & Sibleys (2010) modeller ingick. Avsikten var att mäta beta-värden och grad av signifikans samt R square change. Kontroll av VIF samt Tolerance genomfördes för att se om det fanns multikolinjäritet (för mycket korrelation mellan prediktorerna). Värdena avvek ej från Pallants (2013) gränsvärden: VIF under 10 och Tolerance ej under .10.

Steg 1: I steg 1 lades modellernas 'personlighetsvariabler' in: 'Need for cognitive closure', 'Fear/avoidance of death', 'Need for shared reality', 'Social conformity', 'Dangerous-world beliefs', 'Toughmindedness' och 'Competitive-world beliefs', med variabeln 'Left-Right' som utfallsvariabel.

Regressionsmodellen var signifikant, $F(7,50) = 5.59$ $p < .001$ med förklaringsvärde $R^2 = .439$, vilket innebär att 43.9 % av variabiliteten i vänster-höger preferenser utefter vänster-höger dimensionen kan förklaras av faktorerna i modellen. Adjusted R^2 värde = .360.

Steg 2: I steg 2 lades modellernas variabler för 'ideologiska attityder' in utöver variablerna i steg 1: 'Resistance to change', 'Preference for equality', 'System justification', 'RWA' och 'SDO'.

I steg 2 ökade regressionsmodellens förklaringsvärde: R^2 change = .214, $F(12,45) = 7.06$, $p < .001$, $R^2 = .653$. Adjusted R^2 värde var .561. I steg 2 ökade därmed regressionsmodellens förklaringsvärde med 21.4 %, vilket medför att 65.3 % av variabiliteten i vänster-höger preferenser utefter vänster-höger dimensionen kan förklaras av faktorerna i modellen. En sammanställning av utfallet av hierarkiska regressionsanalysen ges i Tabell 5.

Tabell 5

Hierarkisk regressionsmodell: beta-värden samt signifikansvärden för variabler för 'personlighet' samt variabler för 'ideologiska attityder'

Variabel	Steg 1		Steg 2	
	β	P	β	P
Need for cognitive closure	.037	.781	.043	.728
Fear/avoidance of death	-.245	.058	-.259	.022*
Need for shared reality	-.031	.795	-.118	.272
Social conformity	.301	.012*	.254	.017*
Dangerous-world beliefs	-.062	.605	-.114	.410
Toughmindedness	-.130	.350	-.240	.055
Competitive-world beliefs	.639	.000*	.450	.001*
Resistance to change			.237	.167
Preference for equality			-.140	.392
System justification			.272	.025*
RWA			-.103	.524
SDO			.217	.142
R^2	.439		.653	
R^2 Change			.214	

* $p < .05$

Av den hierarkiska regressionsanalysen framgår att i steg 1 bidrog två variabler signifikant till modellens förklaringsvärde: 'Social conformity', $p = .012$; 'Competitive-world beliefs', $p < .001$. Båda variabler är från Duckitt och Sibleys (2010) modell. För övriga betavärden och signifikansvärden i steg 1, se Tabell 5.

Av regressionsanalysen framgår vidare att i steg 2 bidrog fyra variabler signifikant till modellens förklaringsvärde: 'Fear/avoidance of death', $p = .022$; 'Social conformity', $p = .017$; 'Competitive-world beliefs', $p = .001$; 'System justification', $p = .025$. För övriga betavärden och signifikansvärden i steg 2, se Tabell 5.

Av signifikanta 'personlighetsvariabler' är en från Jost et al:s (2009) modell ('Fear/avoidance of death') och två från Duckitt och Sibleys (2010) modell ('Social conformity', 'Competitive-world-beliefs'). Av variabler för 'ideologiska attityder' är en signifikant ('System justification'), som är från Jost et al:s (2009) modell. Därutöver framgår, att av samtliga variabler bidrog två variabler signifikant till modellens förklaringsvärde i både steg 1 och steg 2: 'Social conformity' (Duckitt & Sibley), 'Competitive-world beliefs' (Duckitt & Sibley). Av dessa har variabeln 'Competitive-world beliefs' högst betavärde samt även högst signifikansvärde. Vidare kan utläsas att betavärdena för 'personlighetsvariabler' i steg 1 förändrades delvis då de testades i steg 2. Ingen variabel har dock på ett avgörande sätt fått förändrat värde t ex gått från att ha positivt värde till negativt eller omvänt.

Summerar vi den hierarkiska regressionsanalysen framgår att i steg 1 var två variabler signifikanta. Båda var från Duckitt och Sibleys (2010) modell. I steg 2 var fyra variabler signifikanta: två variabler från Jost et al:s (2009) modell samt två från Duckitt och Sibleys (2010). Därtill framgår att två variabler var signifikanta i både steg 1 och steg 2, båda från Duckitt och Sibleys modell. Av regressionsanalysen framgår därför ej huruvida endera av modellerna är mer relevant avseende prediktioner.

Av den samlade analysen av empirin i form av utförda regressionsanalyser, får vi således inte något 'avgörande' svar på frågan om modellerna har olika prediktiv förmåga; dock måste lyftas fram att modellerna var för sig har mycket god prediktionförmåga och att de sammantagna har en än högre prediktionseffektivitet.

Diskussion

Resultat. Som framgått av resultatet av undersökningen kan vi inte ge något avgörande svar på frågan huruvida Jost et al:s (2009) eller Duckitt & Sibleys (2010) modell har bäst prediktionsförmåga för politiska vänster-höger preferenser utifrån personlighetsdrag och ideologiska attityder. Resultatet visar att modellerna har ett i stort sett helt likvärdigt förklaringsvärde; Duckitt & Sibley (2010) har dock ett marginellt högre värde än Jost et al (2009). Detta är den slutsats vi kan dra av studien.

Även om undersökningens slutsats stannar vid detta, måste vi ge några övriga kommentarer till undersökningens resultat. Först måste konstateras, att båda modellerna i sig har ett högt förklaringsvärde (multipla regressioner) och att modellerna sammantaget (hierarkisk regression) har ett mycket högt förklaringsvärde. Detta trots att antalet deltagare i undersökningen var förhållandevis lågt (61 försökspersoner).

Regressionsanalyserna visade att modellerna förklarar 47,2 % respektive 48,7 % och sammantaget 65,3 % av variansen för prediktion av politiska preferenser utefter vänster-höger dimensionen. Att förklaringsvärdet ökade när två 'led' i prediktionantagandena prövades indikerar att modellerna kompletterar varandra d v s är effektivare tillsammans än var för sig.

Av intresse i sammanhanget är utfallet vid den hierarkiska regressionen. Duckitt & Sibleys (2010) respektive Jost et al:s (2009) modell hade en i stort sett likvärdig prediktionsförmåga både när personlighetsdrag utgjorde prediktorer och när ideologiska attityder var prediktorer.

Vidare bör framhållas att de variabler i modellerna med högst respektive lägst korrelationsvärden i förhållande till utfallsvariabeln 'Left-Right', i sig överensstämde med modellernas antagande. Denna överensstämmelse gällde nästan även för respektive modells variablers inbördes korrelationer, sett till variablerna med högst samt lägst korrelationsvärden.

Övrig diskussion

Jag lämnar därmed den direkta resultatredovisningen och går vidare med en mer kritiskt inriktad granskning av själva studien. Men först en viktig reflektion. I ljuset av studiens resultat hade det varit av stort intresse att söka finna svar på frågan *varför* de båda modellerna har ett så likvärdigt förklaringsvärde i undersökningen. En enkel förklaring till detta vore naturligtvis att respektive modell har en så hög och effektiv prediktionsförmåga att därför utfallet faller sig naturligt. Tanken är lockande men enligt min uppfattning ändå alltför okritisk. Jag har dock ingen möjlighet att försöka besvara denna fråga då det skulle föra långt utanför studiens ramar.

I den diskussion som följer nedan har jag för avsikt att kritiskt granska undersökningen utifrån olika aspekter, som direkt eller indirekt kan ha påverkat studiens validitet. Det rör sig om förhållanden av undersökningens utformning som skulle kunna ha påverkat resultatet, eller förhållanden som med sannolikt haft en inverkan på resultatet. Det torde i så fall röra sig om ett antal faktorer som samverkat. Slutligen gör jag en form av vetenskapsteoretiskt inriktad analys, som skulle kunna bidra till att belysa det faktum att *båda* modellerna får ett så entydigt forskningsmässigt stöd.

Försöksdeltagarantalet för lågt för att dra giltiga slutsatser? En av de faktorer som sannolikt haft ett relativt stort inflytande på undersökningens resultat rör antalet försöksdeltagare. Deltagarna utgjordes endast av 61 personer, vilket är för litet för att dra några fullvärdiga slutsatser. Det går endast att dra preliminära och tentativa slutsatser. Vetenskapligt sett skulle det ha behövts ca 200 försöksdeltagare för att i studien kunna dra (mer) valida slutsatser rörande modellernas prediktionsförmåga. Behovet av ett högre deltagarantal motiveras av antalet variabler i undersökningen, vilket gör att risken ökar för att någon korrelation blir signifikant av slumpen. Det fåtaliga deltagarantalet kan även varit en orsak bakom att förhållandevis få av modellernas variabler bidrog signifikant till deras förklaringsvärden.

Som förklaring till försöksgruppens förhållandevis låga deltagarantal kan jag endast åberopa att det var betydligt svårare att få individer att vilja delta i undersökningen än beräknat. Trots att presumtiva deltagare uppvaktats vid universitet och högskolor samt en ideell förening var det svårt att få personer att ställa upp. Många avstod från att delta på grund av undersökningsenkätens omfattning. Kanske skulle jag gjort vidare ansträngningar; men jag var tvungen att sätta en gräns för hur länge mina rekryteringsförsök fick dra ut på tiden. Tidsfaktorn låg således bakom undersökningens förhållandevis låga deltagarantal.

Deltagarantalet har som vi sett helt klart begränsat undersökningens validitet och sannolikt även haft inverkan på undersökningens resultat. Huruvida det varit avgörande eller ej kan inte besvaras.

Problem med självrapporteringsformulär som mått. En annan faktor som kan vara av betydelse för undersökningens validitet är det faktum att den bygger på en enkätundersökning som är en form av självrapporteringsformulär. Detta problem gäller naturligt nog inte endast min undersökning utan all forskning baserad på självrapportering (Se Svartdal, 2001). Problemen som kan uppstå är många men det första är huruvida försöksdeltagarna varit uppriktiga vid självskattningarna. Detta är A och O. Risken finns att de istället (medvetet eller omedvetet) ger svar i linje med vad som är 'socialt korrekt' och 'personligt normalt', vilket naturligtvis underminerar svarens värde. Därtill baseras försöksdeltagarnas svar naturligt nog på deras *egen* självuppfattning, vilken kan stå i strid med hur de uppfattas inom primär- och sekundärgrupper.

Ett mer 'internt' undersökningsproblem gäller hur enkätfrågorna uppfattas och tolkas av försöksdeltagarna, som är helt individrelaterat och speglar personligt tolkningssätt. Variationer i detta avseende förekommer naturligt inom en försöksgrupp (Se Svartdal, 2001). Två deltagare kan tolka en fråga eller skala helt olika vilket medför att även deras självskattning blir olika, oberoende av om det egentligen föreligger någon skillnad mellan de båda. Ett exempel vad gäller en skala är följande: Vad individ X uppfattar som långt till 'vänster' eller långt till 'höger' på en vänster-höger skala kan klart skilja sig åt från hur Y uppfattar detsamma, varför självskattningen blir olika oavsett om deras ståndpunkt *de facto* kan vara densamma. Ett annat 'internt' problem som kan uppstå vid försöksdeltagarnas självskattning gäller svaren på frågor som rör emotionalitet, som baseras på egenupplevd känslstyrka, som varierar starkt mellan individer. Ta till exempel hur individ X respektive Y självskattar sin 'dödsångest'. Vad X och Y menar med stark eller svag dödsångest är i sig beroende på deras primära emotionella sårbarhet. Om X är långt mindre känslomässigt sårbar än Y, och därför inte alls är ångestbenägen och aldrig upplevt samma höga ångestnivå som Y, skulle deras självskattning primärt kunna ge uttryck för individuell ångestbenägenhet och endast sekundärt döds-ångest.

Fler problem än dessa kan säkert aktualiseras i samband med självrapporteringsformulär. Som forskare måste man vara noga med vilka instruktioner man ger och hur man formulerar enkätfrågor och utformar skalor för att minimera risken att försöksdeltagarna kan uppfatta och tolka dem helt olika (Se Svartdal, 2001). I övrigt får man förlita sig till att

försöksdeltagarna är så ärliga och uppriktiga de kan i sina självskattningar oavsett att de baseras på individens självuppfattning.

Angående skalornas reliabilitet och relevans. En annan faktor som kunde ha haft en inverkan på undersökningen är de olika skalor eller 'mått' som använts för att bedöma försöksdeltagarna i olika avseenden. Vi kan dock konstatera att i stort samtliga skalor hade fullt acceptabel reliabilitet vilket tyder på respektive skalas item var adekvata; även om en av skalorna hade väl få item. Det väsentliga därutöver var att skalorna som använts i respektive modell hade en *likvärdig* reliabilitet. Hade så ej varit fallet skulle det ha medfört att den modell med skalor med lägst reliabilitet fått en förklaringskraft som underskattats i förhållande till den andra; detta då lägre reliabilitet ger lägre korrelationsvärde. Skalorna har således i dessa avseenden inte haft någon inverkan på undersökningens resultat.

Det finns en annan aspekt gällande skalorna som bör tas upp som gäller huruvida de är fulltgott utformade för tillämpning på en svensk urvalsgrupp. De flesta skalor har tagits fram av utländska forskare där skalornas item har översatts och/eller modifierats till svenska. Skalorna *skulle* därför, men inte nödvändigtvis, kunna vara mindre välfungerande på en svensk försöksgrupp som min. Men utvecklandet av 'svenska' skalor är i sig en forskningsuppgift och de skalor som använts är beprövade för att mäta just undersökningens båda modeller. Skalorna torde därför i detta avseende inte heller inverkat på undersökningens resultat.

Försöksgruppens homogenitet ett problem för undersökningens validitet? En annan faktor, som bör problematiseras, och som kan ha haft inverkan på undersökningens *validitet*, rör själva urvalet av försöksdeltagare. Deltagarna utgjordes av en mycket homogen grupp: en överväldigande majoritet var studenter i 25-30 årsåldern med lång studietid, en låg eller mycket låg medelinkomst och, det kanske viktigaste, ett förhållandevis likartat röstningsbeteende, med en majoritet av deltagarna som hade politiska vänsterpreferenser, och en liten övervikt bland deltagarna med vänsterpreferenser vid självskattning på en skala.

Deltagargruppens homogenitet behöver inte med nödvändighet ha haft någon inverkan på undersökningens *resultat*. Jag kunde fått samma resultat även med en mindre homogen grupp. Men man kan inte frångå att resultatet även kunde blivit ett annat med en betydligt mer heterogen försöksgrupp, inte endast avseende politiska preferenser, utan kanske framför allt vad gäller andra bakomliggande faktorer som ålder, utbildning och inkomst.

Ett område där deltagargruppens homogenitet kan ha haft inverkan på undersökningens validitet och resultat gäller slagsidan åt 'vänsterpreferenser', som helt baseras på överrepresentation av Miljöpartisympatisörer. Mp:s fokus på miljöhänsyn gör att

det representerar en ideologisk dimension inom politiken som inte entydigt fångas upp i begreppet 'vänster', och vars sympatisörer sannolikt har vissa specifika personlighetsdrag som kan avvika från modellernas mönster. Av intresse är även det i stort obefintliga stödet för Sverigedemokraterna i deltagargruppen. Individer med denna typ av politisk-ideologisk inriktning finns därför inte representerade i undersökningen. Teoretiskt finns dock en klar bild över prediktorerna för denna typ av högerinriktning.

Ser vi till politiska preferenser i dess helhet i undersökningen kan därför validiteten i modellernas prediktioner ha påverkats av urvalet av försöksdeltagare; därmed skulle det även kunna ha haft en viss, men obestämd, inverkan på undersökningsresultatet.

Modellerna som 'paradigm' och behovet av en tolerant falsifieringsinriktning

Avslutningsvis skall jag ta upp till diskussion det vetenskapliga stöd och dess omfattning som Jost et al:s (2009) respektive Duckitt & Sibleys (2010) modeller får inom den nuvarande politiska psykologin. Sammantaget får vi en bild av tidigare forskning som ger ett mycket omfattande stöd för de båda modellerna. Åtminstone gäller detta inom respektive forskningsläger. Detta förhållande är i sig värt att uppmärksamma. Betyder det att modellerna har lika stor vetenskaplig relevans vad gäller att predicera politisk-ideologiska attityder och preferenser utifrån personlighetsfaktorer? Det kan vara så, vilket resultatet av min egen undersökning är exempel på, men modellernas omfattande forskningsmässiga stöd kan bero även på andra faktorer. En faktor som kan vara högst väsentlig i sammanhanget är att de båda forskningslägren, som står bakom respektive modell, i sin forskning i huvudsak har den egna modellen för ögonen. De ställer därför forskningsmässiga frågor som har direkt relevans för modellen, men enbart i det avseende att de har relevans vad gäller att söka stöd för densamma. Alltså: 'Som man ropar, får man svar'. Detta skulle kunna vara en av flera förklaringar till varför modellerna har ett så entydigt och omfattande forskningsstöd.

Med detta som utgångspunkt vill jag använda mig av vetenskapsteoretikern Thomas Kuhns paradigmbegrepp (Se Kuhn, 1992), där jag tar mig friheten att likställa modellerna med två olika paradigm. Vi kan utifrån Kuhn få ett mer vetenskapsteoretiskt perspektiv på det faktum att modellerna har ett så starkt vetenskapligt stöd. Kuhn menar, kortfattat, att ett paradigm innebär en given uppsättning teorier och metoder, som delas av ett enat forskningssamfund, och som används för att förklara ett givet forskningsobjekt. Sedan ett paradigm väl etablerats bedrivs 'normalvetenskap', ända till dess att 'anomalierna' blir så många och besvärande för det etablerade paradigmet, att det ter sig mindre giltigt. Då uppstår en 'revolution' inom forskningsområdet, som ger upphov till ett nytt paradigm på detta

område, som övergår i en ny 'normalvetenskaplig' fas som stöds av ett ånyo enat forskarsamfund (Se Kuhn, 1992).

Om vi ser det hela ur ett kuhnskt perspektiv, och överför delar av detta synsätt på forskningsläget rörande de båda modellerna, förefaller båda forskningslägren bakom respektive modell befinna sig i en 'normalvetenskaplig' fas. Båda använder sig av en modell som blivit etablerad, och som i huvudsak används för att utvidga dess 'verkningsradie', utan att ha stött på några 'anomalier'. Det pågår en forskning i lägren som primärt inriktas mot att få ytterligare verifiering av den egna modellens giltighet där eventuella mindre anomalier kan förklaras ad hoc.

Frågan infinner sig därför, huruvida det inom dessa två forskningsläger, alls kan sägas förekomma någon forskning som inte endast söker verifiera modellens delar, utan kritiskt inriktar sig på att söka fel i delar av modellen? Svaret på den frågan blir ur ett kuhnskt perspektiv högst intressant. För om inte denna kritiska aspekt ingår som ett moment i själva forskningen, torde den 'normalvetenskapliga' forskningen kunna pågå utan risk för att stöta på några avgörande 'anomalier'.

Vad jag efterlyser i sammanhanget är därför forskning, kanske med nödvändighet utanför dessa båda forskningsläger, som utifrån en tolerant variant av vetenskapsfilosofen Karl Poppers falsifikasionism (Se Chalmers, 2007) är mer inriktad på falsifieringsförsök av modellernas delar, inte endast dess vidare verifiering. Med en tolerant falsifieringsinriktad forskning menar jag att modellernas delar utsätts för kritisk prövning, men inte i avsikt att en gång för alla söka falsifiera modellerna och därefter avfärda dem, utan kanske framför allt för att utveckla dem. Sådan forskning torde vara av stort vetenskapligt värde även om modellerna i sig endast kan betraktas som grovkorniga instrument för att ge en approximativ bild av politisk-psykologiska förhållanden; de framstår idag som 'good enough' sett ur ett mer pragmatiskt vetenskapligt perspektiv. En tolerant falsifieringsinriktad forskning skulle därmed även vara till gagn för de båda modellerna. I den mån modellerna och dess olika delar består provet även när de utsätts för kritiska tester, stärks avsevärt det forskningsmässiga underlag som ligger till grund för deras vetenskapliga stöd. En tolerant falsifieringsinriktning har även ett vetenskapligt värde i att den kan medföra att man inom forskningen stöter på mer eller mindre allvarliga 'anomalier', som i sig kan motivera en modifiering eller precisering av modellernas olika delar, utan att modellen i sig överges. Detta synsätt ligger i linje med vetenskapsteoretikern Imre Lakatos uttryck för behovet av en modifiering av den falsifikationsinriktade forskningsmetodiken och dess användbarhet (Se Chalmers, 2007).

Ett förhållande som rör modellernas vetenskapliga relevans för prediktion, som synes motivera olika typer av toleranta falsifieringsförsök, är att modellerna i stor utsträckning förefaller ha prövats på förhållandevis homogena grupper och därför stödjer sig på ett tämligen likartat empiriskt underlag. Forskningen bakom modellerna framstår i normalfallet vara baserad på deltagargrupper med en överrepresentation av studenter bland forskningsobjekten. En tolerant falsifieringsforskning kunde därför börja med att pröva relevansen i modellernas delar utifrån *olika* typer av homogena grupper samt mer heterogena grupper. Inte minst för att i förlängningen kunna söka svar på varför *båda* dessa modeller, deras olikheter till trots, får ett så entydigt och omfattande forskningsmässigt stöd.

Förslag till vidare forskning baserade på reflektioner gjorda i anslutning till studien

Den första punkten gäller vänster-höger dimensionen och dess betydelseförskjutning över tiden, där 'vänster' och 'höger' har fått ett förändrat innehåll. Vad jag efterlyser i sammanhanget är fokus även på hur den ideologiska förskjutningen återspeglar, och återspeglas i, förändringar av människans psykologiska karaktäristika, som predicerar politiska preferenser. Kanske är detta ett forskningsområde som faller inom sociologi och psykodynamisk psykologi. Men av värde skulle vara en form av historisk politisk psykologi, med inriktning på hur människans psykologiska behovs- och motivationsinriktning i sig förändras genom samhällsutvecklingen. Detta skulle ge oss ett diakront perspektiv på 'formandet' av psykologiska karaktärstyper som ligger till grund för vänster-höger dimensionens funktion.

Den andra punkten gäller ett potentiellt problem kring användandet av två högerdimensioner inom politisk psykologi. Utifrån att 'vänster' definieras som 'icke-höger' kan det bereda problem; dels vad gäller politisk-ideologiska attityder och preferenser, men framförallt vad gäller personlighetsdrag och världsbild. En 'negation' rakt av kan leda till att vänsterkaraktäristiska drag och en vänster-världsbild inte adekvat ringas in, vilket kunde ha gjorts utifrån en entydig vänsterdimension. Av värde vore därför ytterligare empirisk forskning kring högerdimensionernas förmåga att rättvisande återge en vänsterideologi, i första hand beträffande bakomliggande personlighetsdrag och världsbild.

Den tredje punkten gäller den samlade forskning som bedrivits om modellerna och dess relevans för olika prediktionsförhållanden. Den befintliga forskningen har i huvudsak varit inriktad mot att pröva delar av modellerna, för att söka utvidga modellernas verkningsradie. Betydlig mindre forskning har bedrivits som sökt pröva modellerna i dess helhet, d v s samtliga dess prediktionsantaganden i en och samma studie. Av värde skulle därför vara om framtida forskning i större utsträckning inriktades mot att pröva hela

modellerna och deras prediktionsförmåga, för att därigenom få ett bredare underlag för bedömning av deras övergripande relevans och effektivitet.

Den fjärde och sista punkten gäller behovet av belysning av modellerna med utgångspunkt från ett vetenskapsteoretiskt perspektiv. Forskningen bakom modellerna har i huvudsak var inriktad mot att verifiera modellerna och dess delar. Det finns därför ett behov av en tolerant falsifieringsriktad forskning, som kritiskt prövar modellerna och dess olika delar; inte primärt med avsikt att avfärda dem, utan i syfte att utveckla dem. Inom ramen för den omfattande forskning som bedrivs kring modellerna skulle toleranta falsifieringsförsök vara till gagn för en vidareutveckling av modellernas vetenskapliga relevans.

Referenser

- Adorno, T., Frenkel-Brunswick, E., Levinson, D., & Sanford, R. (1950). *The authoritarian personality*. New York: Harper.
- Altemeyer, B. (1981). *Right-wing authoritarianism*. Manitoba, Canada: The University of Manitoba Press.
- Aron, A., Coups, E.J., & Aron, E.N. (2013). *Statistics for psychology* (6th ed.). US: Pearson Education Inc.
- Asbrock, F., Sibley, C.G., & Duckitt, J. (2010). Right-wing authoritarianism and social dominance orientation and the dimensions of generalized prejudice: A longitudinal test. *European Journal of Personality, 24*(4), 324-340.
- Chalmers, A.F. (2007). *Vad är vetenskap egentligen?* Nora: Bokförlaget Nya Doxa.
- Duckitt, J. (2001). A dual-process cognitive-motivational theory of ideology and prejudice. *Advances in Experimental Social Psychology, 33*, 41-113.
- Duckitt, J. (2006). Differential effects of Right Wing Authoritarianism and Social Dominance Orientation on outgroup attitudes and their mediation by threat from competitiveness to outgroups. *Personality and Social Psychology Bulletin, 32*(5), 684-696.
- Duckitt, J., & Sibley, C.G. (2007). Right-wing authoritarianism, social dominance orientation and the dimensions of generalized prejudice. *European Journal of Personality, 21*, 113-130.
- Duckitt, J., & Sibley, C.G. (2009a). A dual-process motivational model of ideology, politics, and prejudice. *Psychological Inquiry, 20*, 98-109.
- Duckitt, J., & Sibley, C.G. (2009b). A dual process motivational model of ideological attitudes and system justification. In Jost, J.T., Kay, A.C., & Thorisdottir, H. (Eds., 2009), *Social and psychological bases of ideology and system justification* (pp. 292-313). New York, NY, US: Oxford University Press.
- Duckitt, J., & Sibley, C.G. (2010). Personality, ideology, prejudice, and politics: A dual process motivational model. *Journal of Personality, 78*, 1861-1894.
- Duckitt, J., & Sibley, C.G. (2010b). Right-wing authoritarianism and social dominance orientation differently moderate intergroup effects on prejudice. *European Journal of Personality, 24*, 583-601.

- Duckitt, J., Wagner, C., du Plessis, I., & Birum, I. (2002). The psychology bases of ideology and prejudice: Testing a dual process model. *Journal of Personality and Social Psychology, 83*, 75-93.
- Feldman, S. (1988). Structure and consistency in public opinion: the role of core beliefs values. *American Journal of Political Science, 32*(2), 416-440.
- Freud, A. (1994). *Jaget och dess försvarsmekanismer*. Stockholm: Bokförlaget Natur och Kultur.
- Hennes, E.P., Nam, H.H., Stern, C., & Jost, J.T. (2012). Not all ideologies are created equal: Epistemic, existential, and relational needs predict system-justifying attitudes. *Social Cognition, 30*(6), 669-688.
- Jost, J.T. (2009). "Elective Affinities": On the psychological bases of left-right ideological differences. *Psychological Inquiry, 20*, 129-141.
- Jost, J.T., & Amodio, D.M. (2012). Political ideology as motivated social cognition: Behavioral and neuroscientific evidence. *Motivation and Emotion, 36*(1), 55-64.
- Jost, J.T., Glaser, J., Kruglanski, A.W., & Sulloway, F.J. (2003a). Political conservatism as motivated social cognition. *Psychological Bulletin, 129*(3), 339-375.
- Jost, J.T., Glaser, J., Kruglanski, A.W., & Sulloway, F.J. (2003b). Exceptions that prove the role: Using a theory of motivated social cognition to account for ideological incongruities and political anomalies. *Psychological Bulletin, 129*, 383-393.
- Jost, J.T., Federico, C.M., & Napier, J.L. (2009). Political ideology: Its structure, functions, and elective affinities. *Annual Review of Psychology, 60*, 307-337.
- Jost, J.T., Napier, J.L., Thorisdottir, H., Gosling, S.D., Palfai, T.P., & Ostafin, B. (2007). Are needs to manage uncertainty and threat associated with political conservatism or ideological extremity? *Personality and Social Psychology Bulletin, 33*(7), 989-1007.
- Jost, J.T., Nosek, B.A., & Gosling, S.D. (2008). Ideology: Its resurgence in social, personality, and political psychology. *Personality and Social Psychology Bulletin, 33*(7), 126-136.
- Kuhn, T.S. (1992). *De vetenskapliga revolutionernas struktur*. Thales, Stockholm: Bokförlaget Thales.
- Matthews, M., Levin, S., & Sidanius, J. (2009). A longitudinal test of the model of political conservatism as motivated social cognition. *Political Psychology, 30*(6), 921-936.
- Nilsson, A. (2013). *The psychology of worldviews: Toward a non-reductive science of personality*. Lund University: Social Sciences Faculty, Department of Psychology.

- Nilsson, A., & Jost, J.T. (2012). Revisiting Tomkins' polarity theory: How humanism and normativism shape political ideology. *Paper presented at the 53rd Annual Scientific Meeting of the International Society of Political Psychology, Chicago, IL.*
- Pallant, J. (2013). *SPSS Survival Manual: A step by step guide to data analysis using IBM SPSS* (5th ed.). New York, US: Mc Graw-Hill Education.
- Perry, R., & Sibley, C.G. (2013). A dual-process motivational model of social and economic policy attitudes. *Analyses of Social Issues and Public Policy, 13*(1), 262-285.
- Pratto, F., Sidanius, J., Stallworth, L.M., & Malle, B.F. (1994). Social dominance orientation: A personality variable predicting social and political attitudes. *Journal of Personality and Social Psychology, 67*(4), 741-763.
- Roets, A., & Van Hiel, A. (2011). Item selection and validation of a brief, 15-item version of the need for closure scale. *Personality and Individual Differences, 50*, 90-94.
- Sibley, C.G., & Duckitt, J. (2008). Personality and prejudice: A meta-analysis and theoretical review. *Personality and Social Psychology Review, 12*(3), 248-279.
- Sibley, C.G., & Duckitt, J. (2010). The personality bases of ideology: A one-year longitudinal study. *The Journal of Social Psychology, 150*(5), 540-559.
- Sibley, C.G., Wilson, M., & Duckitt, J. (2007). Effects of dangerous and competitive worldviews on Right Wing Authoritarianism and Social Dominance Orientation over a five-month period. *Political Psychology, 28*, 357-371.
- Stern, C., West, T.V., Jost, J.T., & Rule, N.O. (2014). "Ditto heads": Do conservatives perceive greater consensus within their ranks than do liberals? *Personality and Social Psychology Bulletin, 40*, 1162-1177.
- Svartdal, F., (2001). *Psykologins forskningsmetoder: en introduktion*. Stockholm, Liber.
- Tomas-Sabado, J., & Gomez-Benito, J. (2005). Construction and validation of the death anxiety inventory. *European Journal of Personality Assessment, 21*(2), 108-114.
- Wong, P.T.P., Reker, G.T., & Gesser, G. (1994). *Death attitude Profile – Revised: A multidimensional measure of attitudes toward death*. Philadelphia: Taylor & Francis.
- Zakrisson, I. (2005). Construction of a short version of the right-wing authoritarianism (RWA) scale. *Personality and Individual Differences, 39*, 863-872.